

UNELE ASPECTE PRIVIND LIGA PENTRU UNITATEA CULTURALĂ A ROMÂNILOR ȘI PROCESUL DESĂVÎRȘIRII UNITĂȚII NAȚIONAL-STATALE ROMÂNEȘTI

VENERA CABALORTĂ

Avînd ca scop obținerea independenței și unității naționale, în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea au luat ființă societăți culturale române, ele reprezentînd o formă de manifestare a luptei pentru desăvîrșirea unității național-statale.

Societatea care avea să ridice acest deziderat la cea mai înaltă cotă științifică și culturală a fost Academia Română înființată în 1866 și transformată în 1878¹ în institutul național — Academia Română. De altfel chiar de la început Societatea Academică a fost concepută ca un for care să reprezinte pe români din toate provinciile ea funcționînd sub forma celui dintîi senat al culturii și științei unui stat român unitar și constituindu-se ca tribuna cea mai înaltă a manifestării conștiinței naționale.

Numărîndu-se printre societățile culturale apărute la sfîrșitul secolului al XIX-lea, ca nucleu spiritual al intelectualității române, „Liga pentru unitatea culturală a Românilor“, printr-o activitate de mare amploare și dinamism a evidențiat realizările ei sub raport propagandistic, atît în țară cit și peste hotare. Această societate care și-a desfășurat bogata activitate culturală și politică pentru orientarea luptei românilor de pe ambele versante ale Carpaților, în vederea obținerii dezideratului național al Unirii, își va începe activitatea, oficial, la data cu valoare de simbol — 24 ianuarie 1891. Este cunoscut însă faptul că înființarea Ligii culturale își are temeiul încă în ședința senatului român din 4 decembrie 1885, unde C. Boerescu comenta măsura de expulzare a unor români transilvăneni, ca pe o exagerată menajare a relațiilor României cu Austro-Ungaria². În noiembrie 1890, participanții la adunarea de protest organizată în incinta Universității București în sprijinul românilor de dincolo de Carpați au instituit bazele programatice a unei societăți care se va intitula Liga pentru unitatea culturală a românilor³.

1 V. Netea, Gheorghe Marinescu — Liga culturală și Unirea Transilvaniei cu România, Ed. Junimea, Iași, 1978.

2 Mircea Mușat, Ion Ardeleanu — De la statul geto-dac la statul român unitar, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 321.

3 V. Netea, Gh. Marinescu — op. cit., p. 31.

Tipărirea în șase limbi a memoriului studențimii bucureștene „privitor la situația românilor din Transilvania” se face din inițiativa aceleiași societăți, iar răspîndirea lui în Europa apuseană îl determină pe ministrul german din București să afirme în raportul său din 24 aprilie 1891 că „o populație majoritară de trei milioane de români nu se va lăsa niciodată asimilată de o minoritate maghiară, în ciuda măsurilor discriminatorii ale oficialităților dominante”⁴.

Ceea ce trebuie subliniat este caracterul de masă al societății culturale nou înființate care de la început, prin statutul său prevedea extinderea activității în cadrul unor secțiuni în întreaga țară, secțiuni care urmăreau întreținerea și stimularea sentimentului unității naționale. Documentele de arhivă arată că orașul Focșani a salutat cu entuziasm formarea unei secțiuni locale, prin însuși faptul că aici avea să se desfășoare o activitate intensă încă de la debut „Întocmită sub inspirațiunea patriotică a ideei de unire și solidaritate a tuturor românilor această întreprindere e menită a aduce mari servicii. Primul pas e făcut”⁵.

Cu caracter de exemplificare este și faptul că Liga pentru unitatea culturală a românilor a întrunit la un moment dat un număr impresionant de membri, constituiți în secții orășenești și rurale acțiunile ei fiind sprijinite și de alte mii de persoane neînscrise oficial: într-o perioadă de maximă activitate (între anii 1913—1916), numărul secțiunilor din țară și străinătate se cifra la peste o sută.

O dovadă elocventă a eficienței acțiunilor desfășurate este răsunetul provocat în cele mai largi straturi sociale din județul Putna. Este semnificativ să menționăm că o adresă către comitetul central al Ligii trimisă de secțiunea Focșani solicită de urgență la începutul anului 1894 trimiterea de formulare — fișe de înscriere „deoarece cele vechi au fost distribuite”...⁶ Faptul că orașul Unirii de la 1859 era în apropiata vecinătate a unei granițe nedrepte, imprimă mișcării locale un specific, o efervescență care se constituie într-o contribuție proprie, meritorie, la afirmarea solidarității naționale. În timp ce la București se desfășura mitingul de protest organizat de Liga culturală împotriva procesului conducătorilor mișcării naționale din Transilvania, la Focșani, în cadrul manifestației ce a avut loc în fața prefecturii cu ocazia aceluiași eveniment, președintele secțiunii locale vorbind sutelor de participanți de sentimentul conștiinței naționale sublinia în cuvîntul său că „... de aici de la Focșani e foarte aproape să auzim strigătul fraților noștri de peste munți”⁷. Făcînd o paranteză este de remarcat faptul că meritosul președinte al secției locale — Focșani, profesorul și istoricul D.F. Caian, care i-a condus ani de zile activitatea, era un român transilvănean născut lângă Cluj și venit să profeseze în regatul României. Cel care va urma în coordonarea mișcării locale din cadrul Ligii, va fi Nicolae Ti-

4 Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, op. cit., p. 323.

5 Ziarul „Liberalul”, nr. 22 din 31 dec. 1890.

6 Biblioteca Academiei, manuscris nr. 4859/1893 — Liga culturală, f. 352.

7 Ziarul „Golgota”, număr special, op. cit., p. 162.

pei originar la rîndul său din Zărnești — Transilvania⁸. Alegerea celor doi președinți la Focșani, este de la sine înțeles, nu a fost de loc întîmplată. Ea a dat acțiunilor o intensitate și o frecvență deosebită, a determinat o ridicare a lor la cote de înaltă calitate, cu o încărcătură emoțională firească pentru o localitate în care dezideratul unirii era însăși emblema sa.

Unul din Congresele Ligii, de o însemnătate deosebită pentru problemele ridicate, prin intervențiile la discuții și sugestiile valoroase făcute de delegații celor 15 secțiuni participante vizînd îmbunătățirea întregii activități, cel desfășurat în anul 1899, se înscrie pe agenda societății ca cel care a imprimat o mișcare de impuls acelor filiale locale, ce desfășura o mișcare prea puțin semnificativă pentru ideea ce le generase apariția⁹.

Comemorarea în decembrie 1901 a 300 de ani de la moartea lui Mihai Viteazul, împlinirea în iulie 1904 a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare s-au constituit în noi și importante prilejuri de afirmare a luptei pentru desăvîrșirea unității naționale¹⁰ și organizarea unor acțiuni de mare răsunset. La Putna, unde secțiunea locală a ligii a trimis 30 de delegați (dintre care 5 erau din comuna Bîrsești), care să participe la evenimentul comemorat, mii de oameni veniți din toate provinciile României și-au exprimat prin cuvinte sau numai prin simpla prezență, dorința națională pentru unitatea statală a românilor.

Grandioasa manifestare națională datorată organizării expoziției de la București în vara anului 1906, a oferit posibilitatea participării și a românilor aflați în Transilvania, Bucovina și Banat. Trecerea prin gara Focșani a unor delegații transilvănene a fost un eveniment de neuitat pentru locuitorii orașului. Deși la vreme de noapte și pe un timp ploios, putnenii s-au adunat în număr impresionant de mare pentru a-i saluta pe românii de dincolo de Carpați. Cazul nu era singular asemenea manifestări fiind relatate de diplomații străini care au făcut referiri la evenimente similare ce se desfășurau la Ploiești, Constanța etc.¹¹. Această stare de lucruri l-a determinat pe contele Bethlen să afirme că „românii transilvăneni, dacă ar obține autonomia teritoriului pe care locuiesc, nu ar aștepta decît *momentul prielnic* pentru a-l uni cu regatul independent“¹².

Dacă în primul deceniu al existenței sale Liga a desfășurat fără în-doială o entuziastă și intensă activitate culturală, în anii care au urmat începutului de secol XX, programul acestuia dobîndește un mai accentuat caracter politic, avînd ca scop direct desăvîrșirea unității statale. Această idee programatică va fi experimentată categoric în anul 1914, cînd societatea își va schimba denumirea din „Liga pentru unitatea culturală“ în

8 I. M. Dimitrescu — Insemnări cu privire la orașul Focșani, 1931, p. 36.

Junimea, Iași, 1978, p. 31.

9 V. Netea, Gh. Marinescu — Liga culturală și unirea Transilvaniei, Ed.

10 Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, op. cit., p. 328.

11 Ziarul „Universul“, XXIV, nr. 281, 239, 249, august-septembrie 1906.

12 Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, op. cit., p. 329.

„Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor“. Orientarea mai pronunțată a ligii se face cunoscută și prin apelul lansat către secțiunile locale, apel care subliniază că începerea conflictului european în 1914 cerea organizarea unor acțiuni, cu efect larg, de pregătire a opiniei din țară și străinătate cu privire la posibilitatea realizării dezideratului național¹³. Difuzat în decembrie 1914 el dezvăluie prin conținutul său o profundă înțelegere a unor realități. „Trista experiență a dovedit că unitatea culturală, fără unitate politică nu are nici o cheazășie; pentru păstrarea unității culturale ni se impune necesitatea politică. Nu din fericita coincidență a evenimentelor, nici din bunăstarea altora nu va ieși România cea mare“¹⁴.

Referindu-ne la activitatea secției ligii la Focșani, între anii 1914—1916, cităm pe I.M. Dimitrescu care nota că „se produce în orașul nostru o mai însuflețită activitate culturală și... de înălțare sufletească. Vremurile sînt mari, de covîrșitoare însemnătate istorică, trebuie să fim la înălțime...“¹⁵. Presa vremii, documentele de arhivă consemnează un număr tot mai mare de activități: simpozioane, conferințe, șezători se organizează la Focșani, Odobesti, Panciu, Adjud, Sascut.

Programe „de o covîrșitoare însemnătate instructivă și sufletească“¹⁵ se desfășoară în cadrul unor adunări care depășesc limita unor simple acțiuni ale secției locale, transformîndu-se în adevărate adunări populare. La 21 noiembrie 1915. Secția ligii Focșani număra a 50-a șezătoare culturală, dar care prin simpla enumerare a titlurilor expunerilor susținute cu acest prilej dezvăluie adevăratul ei scop: „Cunoștința națională“ (C. Chifu); „Ce trebuie să facem în vederea războiului?“ (Alexandru Lascarov Moldoveanu); „Intrăm în război?“ (I. Profiriu); „Patria și simbolul ei“ (Victor Bacaloglu); „Îngrijirea răniților de război“ (Virgil Bălan); „Războiul factor de civilizație sau element de distrugere?“ (Ștefan Graur); „România în conflictul european“ (N.D. Chirculescu). Este clar că acesta era un program de luptă pentru întărirea conștiinței românești, plin de dinamism și inițiative, dovedind deosebita preocupare a secției ligii Focșani pentru atragerea unor cît mai mulți participanți. Aceste acțiuni au caracterul unor calde și generoase gesturi de semănători, realizatoare a unei trăiri a istoriei naționale.

În paralel cu aceste manifestări, au loc și evenimentele a căror desfășurare pun în evidență aportul unor generații ce au dat dovadă de un înalt spirit de sacrificiu pentru binele patriei, pentru obținerea independenței și propășirea economică, socială și culturală a ei. În prezența unei delegații — reprezentanți ai refugiaților bucovineni — are loc dezvelirea bustului artistului dramatic Petre Liciu, devenit simbol și îndemn pentru unitate deoarece în întreaga sa carieră „a pus mai presus de toate, ideea națională“¹⁶.

13 V. Curticăpeanu — Mișcare culturală românească pentru Unirea din 1918, Ed. științifică, București, 1968, p. 217.

14 Ziarul „Adevărul“ din 9 dec. 1914 — p. 3.

15 I. M. Dimitrescu, op. cit., p. 65-66.

16 Ibidem, p. 13.

La 31 ianuarie 1916, scena teatrului din Focșani găzduiește trupa Naționalului — București venită să prezinte publicului local piesele lui Zaharia Bârsan „Se face ziua” și „Domnul Notar” de Octavian Goga. Sub titlul „Geneza războiului nostru apropiat” are loc la Focșani un festival al cărui program este tipărit din fondurile Ligii și difuzat dincolo de Carpați. Din documentele de arhivă rezultă că din inițiativa aceleiași societăți se strâng fonduri pentru cumpărarea de cărți. Ele sînt trimise soldaților aflați pe graniță carpatină atît de apropiată „pentru a-i face să știe că cei de acasă nu uită pentru ce vor lupta...” Tot lor le sînt distribuite prin abonamente plătite de secția ligii, ziarul „Neamul Românesc” și gazeta „Libertatea” din Transilvania — Orăștie. Alte acțiuni cu caracter concret se materializează, în stringerea de fonduri pentru ajutorarea „fraților noștri prizonieri, din Austro-Ungaria”¹⁷. În monografia Județului Putna se consemnează de către autori, în legătură cu activitatea secției locale a Ligii Culturale, a intelectualității putnene „se va vedea odată că profesorii au fost la Focșani în preajma anului 1916 tribunii patriotismului care a dus la România cea mare”¹⁸. Este semnificativ faptul că discursul rostit de N.N. Săveanu la dezvelirea monumentului independenței (29 iunie 1916), monument ridicat din fondurile strînse de Secția locală a ligii, este publicat în întregime în ziarul „Libertatea” din Orăștie — Transilvania. Cuprinsul acestui discurs făcea referiri la „noi orizonturi — mai largi ce se vor deschide României”.

Marile și frământatele momente ale națiunii se precipită, personalități de renume, cu energie și talent, devin tribuni ai patriotismului național. Se întreprind acțiuni ce se constituie în factori catalizatori ai conștiinței de neam. C. Mille, N. Iorga, Barbu Delavrancea, Nicolae Filipescu consolidează activitatea lui Ion I.C. Brătianu care urmărea cu tenacitate obținerea granițelor cuvenite României în Transilvania și Banat, pe baza unei realități istorice-etnice. Orașul Focșani trăiește febril clipele așteptării specifice așezărilor de graniță.

Noaptea de 14—15 august 1916, cînd este declarată mobilizarea generală, se desfășoară în liniște deoarece regimentele focșănene erau deja pe graniță. Este noaptea cînd regimentul Putna „prăbușeste hotarul nedreptății” din marginea Vrancei. Hotărîrea guvernului întrunise asentimentul unanim al maselor largi populare, al opiniei publice românești. În aceste momente membrii ligii — secțiunea locală, au acordat un larg sprijin autorităților locale pentru soluționarea problemelor de cazare, înființare de cantine și dotarea spitalelor cu inventar necesar intervențiilor urgente.

După cum este cunoscut, războiul pentru orașul Focșani a însemnat și o tristă perioadă de ocupație între 25 decembrie 1916 și 10 noiembrie 1918. Cele dintîi bombe, aruncate de avioanele germane asupra orașului la 18 decembrie 1916, au incendiat și o parte din clădirea în care

¹⁷ Arh. St., filiala Vrancea, fond Prefectura jud. Putna, dosare 13.7a ; 102/64 14/8.

¹⁸ Monografia județului Putna, 1943, p. 240.

Își avea sediul secția locală a Ligii culturale unde se află și arhiva acesteia. Dar și așa, în condiții deosebit de grele, acțiunile Ligii s-au situat în primele rânduri ale rezistenței și luptei pentru desăvârșirea unității naționale¹⁹. Dată fiind situația specifică a orașului Focșani activitatea secției locale se va desfășura în umbra unor comitete de caritate, deoarece atât programul societății cât și scopurile ei erau bine cunoscute și peste hotare, iar pe teritoriul județului se și instalase o riguroasă administrație germană menită să-i exploateze sistematic economia. Aceași administrație avusese în vedere și emiterea unor ordonanțe prin care se interziceau întrunirile în funcționarea societăților cu caracter național. Acțiunile de sinestătătoare ale Ligii, pentru că ele vor fi existat, cu implicații în lupta împotriva ocupanților sînt dificil de reconstruit. Tot atât de adevărat este și faptul că această luptă depășea, cum era și firesc, cadrul unei societăți sau organizații, întreaga populație devenind în această perioadă un front nevăzut, de rezistență contra dușmanului. Totuși una din sursele de informare, memorialistică, ne oferă șansa de a descoperi unele aspecte ale mișcării de rezistență locală. Amintirile de răzdoi ale inginerului Victor Ivănceanu²⁰ care în 1917 era înrolat și funcționa în cadrul secției geografice a Armatei I-a, conțin relatări ale unor episoade de luptă din care reținem faptul că data mării bătălii de la Mărășești l-a surprins lângă Tecuci de unde vedea „... firul artileriei române și germane atât de dens, încît cerul era roșu și nu se putea distinge intervalul dintre două explozii de obuze...” Tot din aceste amintiri face parte și acest capitol, cel al evenimentelor care au urmat păcii de la București (24 aprilie 1918), urmată de demobilizarea armatei române aflate în Moldova. Grupurile de ofițeri au fost dirijate către gara Mărășești, de unde drumul s-a continuat spre Focșani, aici au fost încolonați spre a străbate orașul, încadrați fiind de ostași și ofițeri germani. Situația era dramatică pentru învingătorii de la Mărășești. În acest moment de grea încercare pentru demnitatea armatei și poporului român a intervenit un fapt cu valoare de simbol; un grup de tinere fete cu buchete de flori în mînă, sfidînd escorta germană, a ieșit în întîmpinarea ofițerilor români împărțind flori și panglici tricolore, pe care erau înscrise texte a căror conținut mobilizator era evident „după o mare nenorocire întunecată de vitregirea vremurilor, va răsări și soarele strălucitor al dreptății”²¹ poporului român. Victor Ivănceanu consideră că atât gestul tinerelor fete cât și textul de pe tricolorul român, se constituia în îndemnuri la continuarea luptei pînă la obținerea dezideratului național. Aceasta presupunea o sfidare conștientă a consecințelor ce puteau fi foarte grave pentru cei care-și asumaseră responsabilitatea organizării acestei primiri care îi transforma pe cei aflați sub escortă în eroi biruitori a unor bătălii ce se dăduseră sau urmau să aibă loc deoarece pacea de la Buftea-

19 V. Curticăpeanu, op. cit., p. 218.

20 Arhiva științifică a Complexului muzeal Vrancea, dosar „Victor Ivănceanu — memorii” nr. inv. 22675, fila 8.

21 Arhiva științifică a Complexului muzeal al județului Vrancea, fond memorial, Dosar A.M.; nr. inv. 22675.

București, impusă României de puterile centrale, fusese primită de întreaga națiune cu vădită dezaprobare. „Paceu nedreaptă de astăzi va fi începutul unui război nou, pe care-l va duce întreg neamul românesc pînă la învingerea deplină” scria ziarul „România nouă” — ziar răspîndit și citit în orașul Focșani, cu toate că acesta era încă împînzit de trupe germane²².

În realizarea marelui act istoric al unirii Transilvaniei cu Țara, rolul hotărîtor l-au avut fără îndoială masele populare de pe ambele versante ale Carpaților. Eroismul lor s-a împletit armonios cu activitatea desfășurată de numeroasele personalități politice și culturale. La 24 ianuarie 1919 avea loc la Focșani redeschiderea oficială a activității Societății Liga Culturală, prilej cu care G.G. Longinescu făcea următoarea urare: „... la Vatra Țării Românești, norocul să-și aleagă pentru totdeauna lăcașul. Pe lingă noroc doresc neamului meu cinste, muncă și împlinirea datoriei, icoane sfinte la care să ne închine generațiile de mîine”²³. Marele deziderat național fiind îndeplinit, activitatea Ligii urma să intre într-o altă etapă.

LA LIGUE CULTURELLE A FOCȘANI

R é s u m é

Parmi les sociétés culturelles créées à la fin du XIX-e siècle, „La ligue pour l'unité culturelle des Roumains” gagne le rôle le plus important dans les activités de grande ampleur déployées pour la réalisation de l'unité statale.

Le caractère de masse de cette société est relevé par un grand nombre de sections de la ligue dans tout le pays.

Le présent ouvrage énumère une série d'activité déployées par la section locale de Focșani entre la fin de XIX-e siècle et l'année 1918.

22. Ziarul „România nouă” din 30 mai 1918.

23 I. M. Dimitrescu, op. cit., p. 75.